lemises. Nii siis võime tõenäoliselt oletada linnaõiguse andmist Tartule XIII aastasaja 50-date aastate lõpul, kindlustustiku süstemaatilise väljaehitamise aga võime arvata XIII aastasaja kolmandasse neljandikku, peale 1262. a. katastroofi.

Linna kahe kogudusekiriku ehitusaeg laseb end ajaliselt üsna hästi ühendusse viia eelmainitud müüristiku tekkimisega, mis küll vaevalt võis valmis saada üle öö. Kui Jaani kiriku ehitusajana tuleb stiililisil põhjusil arvesse XIII aastasaja viimane veerand, siis on meil teisest küljest teada rusudeks muudetud Maarja kiriku kohta, et see oli esimene ning vanem kogudusekirik, nii et ta tuleb paigutada veel varasemasse aega, mis on alalhoidunud plaanest järeldatavate raskepäraste vormide põhjal täiesti võimalik. Võttes sealjuures veelgi arvesse, et 1300. a. juba olemas oli dominiiklaste Püha Maarja-Magdaleena klooster, samuti väga tõenäoliselt ka tsistertslaste Püha-Katariina nunnaklooster, igatahes aga küll Püha Jakobi kogudusekirik, mis hiljemini liideti kloostriga, ja vist juba tekkinud oli ka linna vaeste ning haigete varjupaik ja Püha Vaimu hospidal samanimelise kirikuga, siis selgub, et siin võrdlemisi lühikese aja jooksul oli tekkinud õitsvajärjeline ühiskondlik korraldus, mis võis kasutada järjest suuremaid, seesuguste suurejooneliste kavatsuste teostamiseks tarvilikke ainelisi vahendeid ja suutis neid kohustusi kanda. See rikkalik ehitustegevus, mis pidi loomulikult käima käsikäes kogu linna arenemisega, annab suurepärase tunnistuse kiirest arengutõusust, mis omaks sai uuele asulale.

See linna üllatavalt kiire arenemine kaitse-ülesandeile täpsalt kohastatud plaani järele näitab meile aga selgesti kõik Tartu seisukorra pahed ja hüved, õpetades meid kõige paremini ülevaadet tegema aktivast ja passivast. Usaldusväärtu naabri lähedus idas, kes ei võinud kauaks jääda ilma juurdepääsuta merele, sundis peale puht-kindlusepärase linnaplaani kava, see on passiva. Teisest küljest aga peitus selles aktiva tuum: rahuaegade kestel asus Tartu soodsas vee- ja maismaa-ühenduses Pihkvaga ning sealtkaudu ka Novgorodiga, Saksa-Vene kaubanduse keskkohaga. Et oma tööstus oli vaevalt nimetamisväärt, siis elatas Tartu end kaubandusest, eeskätt nimelt transiitkaubandusest, mis kogu tolleaegse olukorra tõttu linna möödapääsematult pidi juhtima Vene kaubanduse peamise esindaja, Saksa kaupmeeskonna ühingu („der gemeine deutsche Kaufmann") Hansa mõjukonda.

Keskaja mitte-individualiseeritud kaubandus, mis põhjenes täielikult ühinglikel korraldusil ja vaba ühinemise põhimõttel, sundis igaühte, kes tahtis saada kuskil kauplemisõigusi, liituma mõne ühinguga, sest üksinda oldi õigusteta. Läänemere jaoks olid ühingud loonud keskkoha Wisbys, mis hiljemini pidi oma valitseva seisukoha jätma Lüübekile kui juhtivale kohale (Vorort). Siit korraldasid Saksa kaupmehed, s. t. „universitas mercatorum mare orientale frequentantium" esindajad ühise õiguse ja ühise põhikorralduse järgi kaubanduslikku asjaajamist Venemaal, eriti aga Vene kaubanduse-keskkohas Novgorodis ja selle „Peetrikojas". Et Liivimaa sisepolitilised vahekorrad polnud veel küllaldaselt kokkukõlastunud ega püsivustunud, linnad ise olid aga politilise võimu arendamise suhtes niivõrt vähe edasi jõudnud, et nende omavaheline liit polnud veel avaldunud, siis oli loomulik, et nad, eeskätt huvitatud kauplemisest Venemaaga, ühinesid Saksa lihtkaupmehe kaubandusliiduga, teiselt poolt aga püüdsid sõlmida või laiendada ja kindlustada otsekoheseid sidemeid Põhja-Saksamaa linnadega, nagu ju Tartu oligi müüride ehitamisel pöördunud abipalvega Lüübeki poole.

Tartu tõus kuni Lüübeki hansapäevani (1363) ja Kölni konföderatsioonini. Millal Tartu Hansa liitu astus, ei tea me mitte. Esimese meile tuntud kaubandussulu ajal 1277.—1279. a. tänavad Liivimaa vaimulikud ja ilmlikud valitsejad —